

Aniversări

Leonid Culic - un fizician și un intelectual din generația a treia

Se spune și nu fără temei că un veritabil intelectual se formează deja ca atare în a treia generație. Cunoscutul scriitor și publicist Alexandru Grovov numea generația de academicieni, apărută după război, cea a frământărilor

de glod, majoritatea fiind venită în capitală de la sate. Această formulă ar putea să nu placă tuturor, dar ea corespunde unei realități istorice: odată cu intrarea Armatei Sovietice pe teritoriul Basarabiei, apoi pe cel al Prut aproape toți intelectuali, și doar o parte mică a fost obligată să revină la baștină, inclusiv părinții omagiatului nostru, de origine din orașul Bălți. Prin urmare, s-a început clădirea unei vieți social-economice și culturale de alt gen aproape fără intelectuali și cadre naționale.

Cercetătorul Leonid Culic, actualul director al Institutului de Fizică Aplicată, face parte din generația a treia de intelectuali și, concomitent, din valul al treilea de fizicieni. S-a născut la 11 august 1950 în satul Drăgănești, raionul Sângerei. Bunicul său după tată a fost felcer la spitalul municipal din Bălți, a decedat în 1945 de tifos, contaminat de bolnavii pe care-i trata. Bunicul său după mamă a fost conducător de locomotivă la CFR (Calea Ferată Română), a decedat la vârsta de doar 45 de ani, în 1938. Fiind unicul copil, părinții săi au investit în el tot ce au putut mai bun pentru a-i da o bună educație și instruire, a-l pregăti pentru viață. Mama, Eva Culic, a fost profesoară de franceză la Institutul de Medicină din Chișinău. Prefera să vorbească cu Leonid în copilarie în franceză. Băiatul a absolvit Școala Medicie Nr. 1 din Chișinău – o instituție de educație foarte bună din capitală – cu mențiune (1967), dar concomitent și Școala de Muzică de 7 ani, clasa pian, indemnând de părinți (câtă cânta la mai multe instrumente – mandolină, chitară, acordeon). Leonid F. Culic, de specialitate profesor de chimie, tatăl băiatului, a deținut funcții mari de stat: a fost președinte al Comitetului de Stat pentru Radioteleviziune, ministru al Culturii, locuitor al președintelui Comitetului de Stat pentru Planificare. Nu știm care dintre părinți au înăruit mai mult asupra fiului, cine l-a indemnând să meargă la Facultatea de Electrotehnică, nou-formată în 1967, a Institutului Politehnic din Chișinău, pe care a absolvit-o cu diplomă de excelență (1972), dar toate influențele și poveștile au fost benefice pentru fiu: el a fost învățat să muncească cu dăruire, să fie responsabil, orice lucru să-l facă bine și calitativ, în relațiile cu oamenii să fie corect.

Este adevărat că Leonid Culic a avut noroc și de profesori buni, care i-au devenit pe parcursul vieții părinți spirituali. E vorba de acad. Sergiu Răduțanu, fondator și prim rector al Institutului Politehnic din Chișinău (1964-1973), fondator al școlii științifice în domeniul fizicii și tehnologiei semiconductorilor ternari și multinari în RM, care l-a trimis pe discipolul său, Leonid Culic, la doctoratură la unul dintre cele mai performante centre de cercetare din metropola rusă – Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov”. Aici face doctoratura la Catedra de procese ondulatorii, condusă de academicianul Rem Hohlov, rectorul acestei prestigioase instituții de educație, savant de talie mondială, unul dintre fondatorii opti-

cii neliniare, un alpinist și o personalitate legendară în comunitatea științifică de atunci. Leonid Culic a revenit la Chișinău în 1976, în cadrul Institutului de Fizică Aplicată, unde era așteptat de acad. Sergiu Răduțanu, în laboratorul de compuși semiconductor, pe care l-a fondat. Astfel, devine unul dintre reprezentanții de valoare ai generației șaptezeciste de fizicieni, a treia la număr în RM (primele două generații – cincizecistă și șasezecistă – s-au format după război). Între timp fostul său profesor, acad. Sergiu Răduțanu, a fost eliberat din funcția de rector (1973) pentru politica incorectă în promovarea cadrelor autohtone – naționalism, deci și de povara activității administrative, și ambii puteau să se dedice totalmente științei. Prin urmare, la formarea acestui caracter de savant, fizician dotat, cercetător cu perspectivă, observat încă în aulele universitare, și-au adus contribuția reputații oameni de știință.

Ne-a impresionat chiar la început prin acuratețea și tenacitatea cu care a demarat la amenajarea unui nou laborator experimental. De exemplu, având nevoie de un suport metalic rigid pentru fixarea cu precizie a dispozitivelor optice, n-a apelat la specialiștii respectivi din institut, ci s-a descurcat de unul singur. A găsit materialul de grosimea necesară, personal a modelat suportul respectiv, a făcut toate lucrările mecanice și l-a instalat. În acest sens, l-a prins bine capacitatea de a „meșteri”, deprinsă de la tatăl său, care în adolescență și în anii grei de după război a înșușit mai multe profesii – zidar, tâmplar, mecanic, șofer... Nu i-a fost ușor să treacă de la tematica acad. Rem Hohlov, ce viza optica ondulară, la semiconductorii studiați de Sergiu Răduțanu. Direcția științifică din domeniul opticii neliniare, abordată în teza de doctor în științe fizico-matematice, susținută în mai 1976, s-a păstrat, dar s-au schimbat obiectele de studiu.

Pe parcursul anilor a exercitat funcțiile de cercetător științific inferior, superior, coordonator, principal, șef de laborator (ultimele două funcții – după susținerea tezei de doctor habilitat în 1989). Până aici biografia sa de muncă este asemănătoare cu a multora dintre colegii săi de muncă. În continuare începe o altă etapă a carierei sale profesionale. În 1997 a fost ales director al Institutului de Fizică Aplicată al AȘM, cu întrerupere în anii 2001-2005, perioadă în care a fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Arealul științific al cercetătorului Leonid Culic include un șir de probleme actuale ale fizicii semiconductorilor și corpului solid: procese optice, inclusiv optico-neliniare și fotoelectrice, spectroscopie laser, fonică etc. În ultimii câțiva ani a desfășurat lucrări experimentale în domeniul de noi nanomateriale pentru dispozitive optoelectronice. În mare parte cercetările efectuate de fizicianul Leonid Culic țin de studiul materialelor semiconductorilor, destinate conversiei fotovoltaice a energiei solare în cea electrică. Realizarea acestor lucrări are loc în strânsă cooperare cu centre de performanță din Germania, Spania, SUA. Aici este cazul să menționăm următoarele: conversia directă a energiei solare în curent electric, bazată pe tehnologie fotovoltaice, a devenit una dintre prioritățile dezvoltării energeticii – astăzi rata creșterii anuale a industriei fotovoltaice în lume depășește cifra impunătoare de 40%. Celulele și panourile solare – produsele acestor tehnologii – se poziționează printre cele mai apreciate surse ecologice de energie regenerabilă. Eficiența celulelor solare, noțiune ce include atât randamentul, cât și costul acestor dispozitive, este determinată, în primul rând, de performanța acelor materiale semiconductorilor, în baza cărora ele funcționează.

Grație rezultatelor sale recunoscute pe plan internațional, Leonid Culic a beneficiat de multiple invitații de a lucra în calitate de cercetător și profesor în universități și centre științifice avansate din Canada, Franța, Germania, Japonia, România ș.a. A

fost antrenat și participat activ la realizarea unui șir de proiecte internaționale. Este unul dintre promotorii activi ai colaborărilor internaționale, inclusiv în cadrul conferințelor, organizate de el, împreună cu colegii săi, încă în anii '80 ai sec. XX, dar pe care continuă să le promoveze și în prezent. Un ultim exemplu în acest sens este Conferința Știința Materialelor și Fizica Stării Condensate, care se va întruni în septembrie curent. El este convins că numai fiind integrați în circuitul științei mondiale se poate face cercetare veritabilă.

Rezultatele investigațiilor sale au fost reflectate în circa 240 de publicații științifice, inclusiv peste 100 de articole fiind publicate în reviste de circulație internațională cu factor de impact mare (Applied Physics Letters, Journal of Applied Physics, Surface Science, Semiconductor Science and Technology, Solid State Communications, Journal of Optical Society of America, Journal of Chemical Physics, Physical Review, Physica. Status Solidi etc.). Ce înseamnă aceasta, nu fiecare cititor știe. Calitatea unei reviste științifice în lume este determinată de un indice important – factorul de impact. Acceptul publicării unui articol de o revistă străină se bazează pe opinia a cel puțin doi recenzenti independenți, specialiști cu renume în domeniul respectiv al științei. Materialele cu rezultate nerelevante, adică conținutul cărora nu corespunde unui nivel stabil în domeniu, sunt, pur și simplu, respinse. Citirea articolelor, din care reiese că rezultatele publicate au fost luate în considerație în cercetările ulterioare, constituie un indice cantitativ al aprecierii lucrării de comunitatea științifică (numărul de citiri timp de un an raportat la numărul de articole publicate este factorul de impact al revistei). De aceea ne și bucurăm lucrările omagiatului nostru, citate de peste 300 de ori în presa științifică internațională și reflectate de pagina oficială web „ISI Web of Knowledge” (<http://apps.isiknowledge.com>).

În continuare vom accentua că profesorul Leonid Culic acordă o deosebită atenție activității didactice – sub conducerea sa 8 tineri au susținut tezele de doctor la specialitatea fizică și ingineria semiconductorilor. În prezent ține cursuri speciale la Universitatea de Stat din Moldova și la Universitatea AȘM. (În anii 1994-1995 a ținut cursul special „Fizica laserelor și optica neliniară” la Universitatea de Vest din Timișoara). Este membru al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM, membru al Comisiei de Atestare a CNAU, vicepreședinte al Alianței Franceze în Moldova. În afara cadrului acestei simple enumerări de date biografice, care pot fi găsite în orice CV al autorului, plasat pe Internet, pe site-urile Institutului de Fizică Aplicată sau Academiei de Științe, rămâne munca asiduă de cercetător, administrator, profesor universitar, care pune preț pe viitorul științei – pregătirea cadrelor științifice de înaltă calificare.

A fost și rămâne un savant veritabil, face investigații de valoare și nu imită cercetarea. Este un om foarte modest, care nu-și creează biografia de muncă pe niște falsuri, cum o fac unii amatori ce colecționează fel de fel de „distincții internaționale”, unele contra plată. În lume sunt o sumedenie de carteluri de escroc care au dezvoltat un atare business – te fac academician al unor academii cu statutul de cluburi pentru cercetători sau mai știm noi ale căror asociații științifice; personalitatea a anului sau a secolului etc., etc., îți vor executa o Diplomă într-un ambalaj superb: lemm, chiar și în metal sulfat cu aur. Condiția este una: să ai ceva lucrări și să plătești valută forte!

Fișierul biografic (CV) al savantului Leonid Culic, plasat pe site-uri și care se încadrează într-o pagină și jumătate, este foarte laconic și modest, la fel cum este felul de a fi al colegului nostru. Scrie atât cât consideră necesar, atât cât i-a acordat țara, în primul rând: medaliile “За трудовую доблесть” (1986), “Meritul Civic” (2000), Distincția Republi-

cii Franceze “Chevalier dans l'Ordre des Palmes Academiques” (2001), Medalia jubiliară “60 ani de la fondarea primelor instituții academice din Republica Moldova” (2006). La rubrica Distincții urmează: Laureat al Premiului Președinților Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Academiei de Științe a Belarusului și Academiei de Științe a Moldovei (1996), Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova în domeniul Științei, Tehnicii și Producției (1998).

La cele spuse am mai preciza că în 2007 fizicianul Leonid Culic a fost ales în calitate de membru corespondent al AȘM. Este o apreciere cam întârziată, dar totuși atâta multă lume s-a bucurat de evenimentul dat, inclusiv subsemnatii.

Dragostea față de muncă, responsabilitatea, sinceritatea, cumpăcadenia, modestia, interesul pentru sport și alte hobby-uri (fotografierea) le-a alături și celor doi copii frumoși, pe care i-a crescut și i-a educat împreună cu soția sa, Ludmila: Alexandru (Sandu) Culic și Elena Culic, ambii absolvenți ai ASEM-lui, Facultatea Relații Internaționale. Fiica, Elena, în prezent activează în oficiul din București al companiei internaționale de consulting și audit „PricewaterhouseCoopers” (PwC).

Sandu și-a continuat studiile de masterat și doctorat la Universitatea din Harvard (SUA) – un vis al multor tineri din R. Moldova și de pe alte continente. În prezent este funcționar la Fondul Monetar Internațional (FMI), călătorește mult și publică foto-reportaje din diferite colțuri ale lumii pe blogul său, www.culic.com, susține câteva rubrici permanente și dialoghează liber cu cititorii săi din R. Moldova. Arta de a fotografia Alexandru a înșușit-o cu brio și o realizează la un înalt nivel artistic, problemă care este abordată și în discuțiile de pe internet. Apropo, Alexandru Culic a reflectat pe pagina sa web și vizita oficială a delegației moldovenești, condusă de premierul Vlad Filat, la Washington de la începutul anului curent, întâlnirea cu diaspora, problemele care au fost discutate. Un impresionant foto-reportaj cu privire la vizita lui Dorin Chirtoacă la Universitatea din Harvard a publicat în mai anul trecut. Acei care vor accesa blogul nominalizat vor avea și surpriza de a descoperi istoria grupului ROCK MOL-DAVE de la Strabourg.

„A fi intelectual nu înseamnă deloc a avea o diplomă, un doctorat, o anume funcție, ci, poate azi mai mult ca oricând, a avea principii, stil, caracter” – revelația, la care subscriem și noi, exprimată de cunoscutul critic literar și profesor la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Mircea A. Diaconu, membru al Academiei Române (Revista „Contrafort” nr.1-2, 2010). Noi suntem convinși că fizicianul, directorul și omul Leonid Culic corespunde într-un total acestor criterii: este un savant notoriu în domeniu, recunoscut în plan internațional, comunică cu colegii săi de breasla în patru limbi moderne, inclusiv în maternă – română; se conduce de niște principii în viață; e sincer, detestă ipocrizia, ca mod de existență și afirmare; nu recurge la atac la persoană, dat fiind că pe un atare individ nu-l vei corecta; leagă prietenii doar cu oamenii care-i plac; consideră criteriul fizic un imperativ al vieții fiecărui om cult (exerciții fizice în fiecare dimineață, alergări în weekend în jurul fostului lac din Valea Morilor). Este, deci, un om principal, are stil și caracter. Dar, după cum se știe, caracterul mișcă știința, mișcă politica, mișcă viața, societatea și lumea, în ansamblu. Intelectualul Leonid Culic este unul dintre aceste caractere. La mulți ani, prietene!

Ernest ARUȘANOV,
academician, șef de laborator
la Institutul de Fizică Aplicată al AȘM,
Valeriu CANTER,
academician, președintele Consiliului
Național pentru Acreditare și Atestare al RM,
Tatiana ROTARU, jurnalist

Învățământul din Basarabia în anii 1918-1940

La 27.03.1918 a triumfat adevărul istoric. Basarabia, aflată de peste un secol sub stăpânirea rusească, împreună cu celelalte provincii românești au format Statul Național Unitar Român, care a creat condițiile necesare pentru renașterea și integrarea spirituală a tuturor românilor, aflați până la 1918 sub stăpânire străină.

Rolul principal în acest proces avea să-l joace învățământul, ce trebuia adus în albia firească a culturii naționale.

Să urmărim deci cum s-a constituit învățământul românesc în Basarabia, în baza materialelor de la expozițiile Muzeului Pedagogic Republican din strada M. Kogălniceanu, 60.

Documentele de epocă vorbesc despre faptul că, la momentul Marii Uniri, în Basarabia lipseau cu desăvârșire școlile naționale, literatura editată în limba română (moldovenească). Manualele editate în limba băștinărilor erau interzise. Spre exemplu, învățătorul Ioan Donece, originar din Chișinău, din cont propriu a editat cu caractere latine abecedarul „Cursul primitiv de limbă română” (originalul se păstrează în muzeu), dar nu i s-a permis utilizarea lui în școală.

În preajma Unirii, în acest teritoriu funcționau circa 1084 de școli parohiale de 1-2 clase rusești, deși populația românească era majoritară.

Datele Recensământului populației din 1897 atestă că numărul ștutorilor de carte printre bărbații alcătuită doar 10,5%, iar printre femei – 1,7%, rămânând cu mult în urma reprezentanților altor etnii.

Procesul de constituire a noului sistem de învățământ, de implementare a reformelor s-a desfășurat în baza legislației adoptate și propagării ei pe larg în publicațiile periodice scoarite înființate după proclamarea Actului Unirii. Scopul reformelor era de a crea un sistem de învățământ modern, în limba maternă, cu respectarea drepturilor etniilor din Basarabia la dezvoltarea lor național-culturală. Primul act legislativ emis după Unire a fost Decretul din 4.08.1918. Conform acestuia, învățământul a fost naționalizat, școlile parohiale au fost înlocuite cu școli primare de stat, minoritățile naționale au primit dreptul de a-și deschide școli în limba maternă, legea fiind susținută de stat.

În anul 1919 a fost promulgată Legea pentru organizarea și funcționarea învățământului primar și normal. Ea prevedea învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți elevii până la vârsta de 16-18 ani.

Învățământul primar avea câteva trepte: educația preșcolară în grădinițele de copii de la 5 la 7 ani care, în perioada interbelică, au ajuns la un număr de 425.

Altă treaptă era învățământul primar propriu-zis cu ciclurile elementare, clasele I-IV, și cel superior sau supraprimar, clasele V-VII. Conform acestei legi, au fost deschise școli cu predare în limbile rusă, idische, bulgară, germană, ucraineană, mai mult de 20 de școli conșonale; se permitea organizarea școlilor particulare, dacă dispuneau de local. Cunoscuta principesa Natalia Dadiani a deschis un liceu particular, pe care ulterior l-a reorganizat în școală primară, parțial finanțată și de moșierul Sturza.

Traducerea în fapt a legilor menționate, în baza cărora se constituia învățământul nou, rămânea în seama intelectualității. Localnicii acestor orașe și sate în instituțiile rusești, nu cunoșteau limba română. La depășirea acestui greutăți a contribuit generația de învățători și profesori, oameni de cultură veniți în

Basarabia din Ardeal, Vechiul Regat. Printre ei, și distinsul profesor din Ardeal Onisfor Ghibu. El a fost directorul cursurilor învățătorilor din Chișinău, Bălți, Soroca, a contribuit la organizarea bibliotecilor românești, a înființat 2 tipografii cu caractere latine. Împreună cu frunțașii Unirii Pan Halippa, Elena Alistar, Ion Nistor, Ștefan Ciobanu ș.a. a participat la întemeierea Universității culturale din Chișinău, unde se acorda o atenție deosebită studiilor limbii și istoriei neamului românesc.

În procesul de reformare a învățământului în Basarabia grija mare a Statului Român era de pregătirea cadrelor de învățători. În acest scop au fost organizate 10 școli normale, care, până în 1940, au pregătit peste 6,5 mii de învățători. Pentru învățătorii au fost înființate case de odihnă, s-au stabilit facilități la aprobarea unor credite bancare, la călătorie pe căile ferate de clasa I.

Absolvenții școlilor normale au devenit buni organizatori ai învățământului și după război, au promovat și implementat pe alocuri principiile școlii românești.

Statul Român a vizat în permanență perfecționarea învățământului secundar, drept confirmare sunt legile adoptate în domeniu în anii 1923, 1928, 1934, 1939. Legea din 1936 prevedea un șir de măsuri pentru îmbunătățirea pregătirii teoretice în gimnaziile și liceele industriale, comerciale, care asigurau cu resurse umane economia națională.

Bineînțeles, un număr mare de școli secundare erau concentrate în principal oraș al provinciei – Chișinău. Este suficient să menționăm că în această perioadă aici au funcționat: Liceul de Băieți Nr.1 „B.P.Hasdeu”, deschis încă în a. 1833, Liceul de Băieți Nr.2 „M.Eminescu”, Liceul de Băieți Nr. 3 „A. Donici”, Liceul de Băieți Nr. 4 „A. Russo”, Liceul de Fete „Regina Maria”, Liceul de Fete „Principesa Dadiani”, Liceul de Fete „Jeanne D'Arc”, Liceul Militar „Regele Ferdinand”, Liceul Commercial, Liceul Industrial, Gimnaziul Industrial Casnic de fete, Școala de Gospodărie Urbană ș.a. În aceste instituții au predat lecții personalități impunătoare ale vieții publice și culturale din Basarabia între anii 1918-1940, cum ar fi P. Halippa, I. Inceleț, I. Pelivan, Al.Boldur. Director al Liceului Nr.1 a fost eminentul om de cultură Șt. Ciobanu, ulterior membru al Academiei Române, membru al Consiliului de Coroană.

Mulți absolvenți ai acestor licee ulterioar au devenit personalități de vază în învățământ și cultură în RM. Printre aceștia au fost fizicianul Sergiu Răduțanu, cel care a fondat Universitatea Tehnică, Alexei Simașchevici, matematicianul Constantin Sibirschi, lingvistul Nicolae Corlăteanu, istoricul Eugen Russev, scriitorul Al. Cosmescu, compozitorul Alexei Stărcă, pictorul Igor Vieru ș.a.

Un cuvânt aparte merită a fi spus la adresa instituțiilor de vocație. În această perioadă a funcționat Școala de Arte, al cărei director a fost cunoscutul sculptor Al. Plămădeală, inițiatorul deschiderii la Chișinău a Pinacotecii cu peste 200 de tablouri ale pictorilor cu renume de aici și din România. Școala de Muzică din Chișinău se mândrea cu profesorii săi: compozitorul Șt. Neaga, maestrul de cor M. Berezovschi, Al. Cristea, autorul muzicii pe versurile „Limba noastră” de A. Mateevici și i.

Datele recensământului din anul 1930 demonstrează o creștere simțitoare a numărului ștutorilor de carte, comparativ cu starea de lucruri din Basarabia

sub stăpânirea țaristă. Numărul bărbaților cărturari alcătuită în județele: Hotin-43,6%, Bălți - 44%, Orhei - 46,6%, Cahul - 47%, iar în Țighina - 50%, Lăpușna - 53%, Cetatea Albă - 55%, Ismail - 61,5%. Și cota femeilor știutoare de carte a crescut mult.

La sfârșitul perioadei de dezvoltare a Basarabiei în cadrul României, cota bărbaților știutori de carte a ajuns la 47%, iar a femeilor – la 25%. De la sine vorbesc și succesele în învățământul secundar. În provincie funcționau 35 de licee teoretice, 14 licee profesionale (industriale și comerciale), 32 de gimnaziu teoretice și 13 profesionale, 6 școli normale, 2 seminare teologice, 17 școli profesionale.

E necesar de pus în lumină faptul că, în această perioadă, s-a creat și temelia învățământului de gradul III – învățământul superior.

În anul 1919, la Chișinău a fost deschis Conservatorul „Unirea”, patronat de regina Maria. Directoarea acestei instituții a fost numită soprana Anastasia Diacescu, care mai apoi a cântat pe scena Operei din București. În anii '30 au fost deschise Conservatorul Național și Conservatorul Municipal. În instituțiile menționate și-au făcut studiile Zinaida Pali, ulterior solista Operei din București, renumita Maria Cebotari, Tamara Ciobanu, viitorii compozitori Eugen Coca, David Feridol, Alexei Stărcă, Șt. Neaga, fiul vestitului lăutar Timofei Neaga. Pentru meritele sale compozitice, Șt. Neaga a fost distins la București în 1931 cu Premiul George Enescu, iar la Paris - cu Premiul Expoziției Mondiale.

În 1927, tot la Chișinău, a fost inaugurată Facultatea de Teologie, la cele 4 secții ale căreia deja în 1928 își făceau studiile 452 de studenți, dintre care 225 de preoți și 227 civili. Prin extensiune de la Universitatea din Iași, în 1936 la Chișinău a fost înființată Facultatea de Agronomie.

Drept urmare, cel 22 de ani (1918-1940) s-au înscunat cu succes în domeniul învățământului, procesului de reintregire spirituală. S-a afirmat școala românească, a progresat mult cultura acestui ținut, s-a produs o adevărată „revoluție culturală”, după spusele istoricului Al. Boldur. Dacă în anul 1921 erau 1747 de școli, 2746 de învățători, cu 136.172 de elevi, apoi în 1939 erau 2718 școli, 7581 de învățători și 346.747 de elevi.

Mii de tineri basarabeni și-au făcut studiile în liceele, universitățile din Țară și s-au încadrat în rândurile intelectualității românești.

Anii aceștia au constituit o perioadă deosebită în istoria străvechului pământ al Basarabiei. Deși au fost multe contradicții și greutăți ce mai stărnesc și astăzi discuții aprinse, cei 22 de ani de dezvoltare națională liberă au dat neamului nostru o nouă suflare, o forță de rezistență, care ne-a permis continuitatea chiar și în anii de grea cumpănă, când a fost pusă în pericol însăși existența spiritualității românești în aceste teritorii.

Maria TETIUHIN,
muzograf, Muzeul Pedagogic Republican

Documente ale istoriei

CUM NI S-A FURAT ACCESUL LA MAREA NEAGRĂ (II)

În numărul precedent al revistei am căutat să elucidăm circumstanțele vitrege în care s-a produs un rapt din teritoriul RSS Moldovenești, în anul 1947, neelucidat în istoriografia noastră, care a însemnat pierderea de către aceasta a accesului direct la Marea Neagră, prin limanul Nistrului.

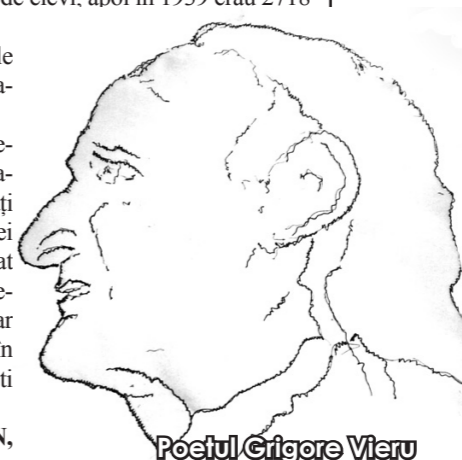
Acapararea abuzivă de către autoritățile ucrainene a 458,6 ha din moșia satului Palanca, situate pe malul limanului bătrânului fluviu, a însemnat nu altceva decât lipsirea RSSM de statutul de stat riveran la Marea Neagră. Raptul s-a produs fără știrea și, cu atât mai mult, fără acordul pălăncenilor, în timpul foamei cumplite, programată, după cum bine se cunoaște, de către regimul sovietic de ocupație, când oamenii abandonaseră pentru o perioadă munca câmpului, fiindcă nu erau în stare să-și lucreze terenurile agricole din cauza epuizării fizice. Se pare că anume de aceste circumstanțe au decis să profite autoritățile comuniste ucrainene pentru a-și însuși un teritoriu care avea o importanță extraordinară pentru RSS Moldovenească – de ieșire directă la Marea Neagră, prin limanul Nistrului. Este cunoscut faptul că, prin decretul din 4 noiembrie 1940, emis de către Sovietul Suprem al URSS, RSSM fusese lipsită, în mod premeditat, de către autoritățile comuniste de la Moscova și Kiev de accesul la Dunăre, acest lucru fiind stipulat, în mod expres, în respectivul document. În acest decret, se pare că autorii lui au comis în privința lipșirii RSS Moldovenești de acces la Marea Neagră, prin limanul Nistrului, pe care au decis să-l repare în anul 1947.

Menționăm, în episodul precedent, că dezacordul și revolta locuitorilor satului Palanca, în legătură cu această neleguire, s-au manifestat prin recuperarea cu forța a teritoriului răpit de către autoritățile ucrainene. Pentru a depăși disensiunile care s-au iscat între RSSM și RSSU din cauza acestui rapt, s-a decis constituirea unei comisii mixte moldo-ucrainene, care urma să identifice o soluție, menită să împacă lucrurile. La 29 martie 1949, inginerul superior cadastral M. Herț, numit în calitate de responsabil din partea Ministerului Agriculturii al RSSM în componența comisiei mixte moldo-ucrainene, ce urma să stabilească frontiera dintre satul Palanca și satul Udobnoe (Han Cașla), pe segmentul disputat de către cele două părți, prin intermediul unui raport, aducea la cunoștința superiorilor săi nereușita înregistrată în cadrul ședinței acestei comisii din ziua de 23 martie. În acest document se menționa că suprafața aflată în litigiu era de 458,6 ha, dintre care-158,6 ha constituiau terenurile arabile și restul de 300 ha – stufăriile. M. Herț relatea în continuare că, în conformitate cu documentele prezentate și în baza măturilor invocate de reprezentanții satului Palanca, „din cele mai vechi timpuri și până în 1947”, locuitorii acestui sat și ai altor sate din RSSM au exploatat în jur de 70%-80% din suprafața disputată, iar locuitorii satului Udobnoe (Han Cașla) și ai altor sate din RSSU – circa de 20%-30%. (Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fond P-2848, reg.6, f.211). Propunerea reprezentanților RSSM din cadrul acestei comisii mixte de a lua în considerație principiul utilizării reale a terenurilor disputate între partea moldovenească și cea ucraineană, pentru ca, în conformitate cu acest principiu, să fie trasată frontiera moldo-ucraineană pe acest segment, a fost respinsă de către reprezentanții ucraineni din această comisie. Nici nu putea fi altfel, întrucât, dacă s-ar fi acceptat un atare principiu, RSS Moldovenească și-ar fi recâștigat ieșirea la Marea Neagră, prin instituirea controlului său asupra unui segment de peste 5 km al malului limanului Nistrului.

În același document se mai menționa că frontiera stabilită de către autoritățile ucrainene ale raionului Starokazac, prin actul din 29 mai 1947, nu a fost confirmată de către Comitetul Executiv al raionului Olănești, întrucât respectiva frontieră “încealca principiul utilizării reale” a terenurilor agricole ale colhozului din satul Palanca, iar „harta RSS Ucrainene, la scara de 1:1.000.000, editată la 1.01.1944, nu determina hotarele pământurilor colhozului „Stalin” din satul Palanca, RSSM și utilizatorii învecinați de terenuri agricole.” Cu alte cuvinte, respectiva hartă, în viziunea părții moldovene, nu putea fi considerată ca punct de reper pentru o delimitare corectă a frontierei moldo-ucrainene, deoarece ea fusese realizată la o scară mult prea mare, pentru a putea efectua, cu ajutorul acesteia, o delimitare exactă, pe teren, a teritoriului disputat de cele două părți.

În documentul citat se mai menționa că stufăriile de pe aceste terenuri disputate constituiau pentru satul Palanca și alte sate învecinate, din componența RSSM, „unica sursă de materie primă pentru construcții”- ar trebui să înțelegem că stuful era unicul material pentru acoperirea caselor, precum și unica suprafață pentru pășunat, cu o suprafață de 300 ha, „în timp ce Serviciul Silvic al regiunii Ismail utiliza o suprafață de circa 9.000 de hectare”. Autorul acestui document, M. Herț, combate și pretextul invocat de partea ucraineană pentru acaparea frauduloasă a acestor terenuri, care, cică, urmau a fi folosite pentru plantarea arborilor-de-cauciu, menționând că, până la sfârșitul anului 1947, acest serviciu silvic nu folosise niciodată în interesul său aceste suprafețe, preferând să dea în arendă stufăriile și pășunile unor colhozuri și organizații. (Ibidem, f.211).

Cele două componente ale comisiei mixte moldo-ucrainene, delegația moldovenească și cea ucraineană, întrucât, în procesul activității lor nu a fost atins un compromis, au elaborat, în mod separat, câte un raport. Documentul părții moldovene invoca, în linii generale, argumentele pe care le-am spus deja analizei, în versiunea lui M. Herț, concluzionând că autoritățile ucrainene erau obligate să restituie RSSM cele 458,6 ha de terenuri arabile, stufări și pășune. Delegația moldovenească propunea ca Ministerul Agriculturii al RSS Moldovenești să propună Consiliului de Miniștri al RSSM să adopte o decizie în acest sens, pe care, ulterior, s-o confirme Consiliul de Miniștri al URSS. (Ibidem, 213-213verso).

Poetul Grigore Vieru

Ion VARTA